

Små barn med atferdsvansker – Webster-Strattons lærerprogram.

Arne Tveit

Midt- Norsk Kompetansesenter for Atferd

Barn og unge med atferdsvansker representerer en stor utfordring for foreldre, lærere og andre hjelpeinstanser. Kravene til å finne effektive og gode metoder som i større grad kan bidra til å forebygge og behandle atferdsvansker har økt de seinere årene. Til grunn for dette ligger det også en erkjennelse av at slike tiltak og metoder må ha et helhetlig og miljøovergripende nettverksperspektiv, ofte omtalt som en multi-systemisk tilnærming.

Multisystemisk tilnærming

Ulike multisystemiske program har de siste 3-4 årene fått et stadig større gjennomslag i Norge. Felles for disse programmene er at de er utviklet i en amerikansk kontekst, og kan vise til omfattende effektstudier med gode resultater. Multi Systemisk Therapy, MST (12-18 år) og Parent Management Training, PMT (6- 12 år) er under utprøving i de fleste fylkene og har fått mye positiv omtale. I Sør- Trøndelag og Troms har man i tillegg valgt å jobbe med et tredje program, utviklet av Carolyn Webster – Stratton fra Seattle. Dette programmet retter seg mot en yngre målgruppa i alderen 3 - 8 år. Fokus på tidlig intervensjon står sentralt og effekten av dette er godt dokumentert. Utprøving av dette programmet har i første omgang dreid seg om et foreldresamarbeidsprogram med foreldregrupper og ”Dinosaurusskolen” som arbeider med barnegrupper. Det er organisert som et prosjekt finansiert gjennom midler fra Helse og Sosialdepartement. Regionsentrene for Barne- og Ungdomspsykiatri i Midt-Norge og Nord-Norge knyttet til Universitetene i Trondheim og Tromsø gjennomfører et omfattende utprøvings- og forskningsprogram i regi av prosjektet.

Både MST og PMT har primært rettet seg mot arbeid med barn/unge og deres foreldre. En svakhet, som imidlertid kommer klart fram i amerikanske studier, er at det er dårlig samsvar mellom endring i forhold til atferd i familien og f.eks i skolen når omfattende tiltak settes inn bare på den ene arenaen. Som en konsekvens av dette har Webster- Stratton i tillegg utviklet et eget program for skolen som bygger på metodikken og grunntenkningen i foreldreprogrammet. Dette programmet har i USA vært tatt i bruk overfor vel 1000 lærere de siste årene med gode resultater. Det optimale tilbudet for de mest utfordrende barna vil derfor være at de får et tilbud om å delta i ”Dinosaurusskolen” mens foreldrene samtidig går i foreldregrupper og lærerne/førskolelærerne får opplæring i lærerprogrammet. Erkjennelsen av at skolen er viktig å trekke inn understrekes ved at det nå i tilknytning PMT prosjektet i Norge er under utvikling og utprøving et skolerettet program.

Trondheim først ute i Norge

Våren 2002 ble Webster- Strattons lærerprogram for første gang utprøvd i Norge. Et utvalg lærere, førskolelærere og andre sosialfaglige yrkesgrupper ved 4 barneskoler og 7 barnehager i Trondheim deltok i programmet. Utvalget ble gjort blant voksne som jobber med barn som kan vise til et vidt spekter av atferdsvansker. Eksempler på dette er sterk aggressiv atferd som slåing, sparking, biting og destruktive handlinger,

samt negativ og trassig holdning, skriking, roping, respektløst snakk, avbrytelser og ulydighet i forhold til voksnes anmodninger. I Sør-Trøndelag er det Midt- Norsk Kompetansesenter for Atferd (MKA) som på oppdrag fra Webster–Stratton prosjektet har ansvaret for utprøvingen.

Det deltok 28 kunnskapsrike og motiverte deltakere i programmet som ble organisert som seks heldags work-shops over et halvt år. De ble inndelt i 2 grupper som ble ledet av to gruppeledere fra MKA. Deltakerne var stort sett klassestyrere i småskolen eller avdelingsledere i barnehagen, men det var også barnevernspedagoger, vernepeleiere, spesialpedagoger, assistenter og representanter fra ledelsen (styrere/ inspektører) blant deltakerne. Skolene ble oppfordret til å ta med representanter fra SFO og dette bidro til at mulighetene til å drøfte mer helhetlige opplegg og erfaringer økte.

Programmets innhold og mål

Programmet bygger på moderne atferdsanalyse, kognitiv tenkning, sosial læringsteori, utviklingspsykologisk teori og kunnskap om gruppeprosesser. Work-shopene ble bygd opp rundt følgende sentrale temaer:

1. Bygging av positive relasjoner – bruk av lek, ros og positiv oppmerksomhet
2. Motivering ved bruk av ulike belønningssystemer
3. Hvordan fremme barnets sosiale og emosjonelle kompetanse
4. Forebygging av atferdsproblemer gjennom proaktiv læring
5. Redusering og håndtering av atferdsproblemer

Programmet er manualbasert og strukturert oppbygd med et godt utviklet og allsidig kursmaterieell. Et særpreg ved programmet er at det legger sterk vekt på først å endre de voksnes atferd for så effektivt å kunne endre barns atferd. Kurset baserer seg på en pyramidetenkning hvor grunnlaget legges i å vektlegge de prososiale og proaktive ferdighetene hos deltakerne ved bl. a å effektivisere bruk av ros, positiv oppmerksomhet og ulike belønningssystemer. I siste del av kurset blir oppmerksomheten rettet mot håndtering og reduksjon av problematisk atferd gjennom bruk av ulike strategier. En viktig forutsetning er at det å bygge en relasjon med barnet er det sentrale forebyggende aspektet og at de mer krevende grense-settingsstrategiene kun brukes når den prososiale tilnærmingen ikke når fram.

Det legges vekt på bruk av videovignetter og rollespill gjennom hele kurset. Deltakerne er aktivt med og jobber i grupper mellom samlingene. De får tildelt konkrete arbeidsoppgaver i klassen eller på avdelingen knyttet til enkelt barn eller grupper av barn. Dette arbeidet gjennomgås i felleskap på hver samling.

Målet for deltakerene er at de i løpet av programperioden (6 mnd) skal utvikle og forbedre sine ferdigheter i å lede barngruppa enten i klassen eller på avdelingen. Helt konkret dreier det seg bl.a om å bli dyktigere til å rose prososial atferd, utvikle konkrete belønningssystemer for de mest utfordrende barna, redusere antallet unødvendige beskjeder og forbedre grensesettingen gjennom å anvende ulike disiplinhierarkier som f.eks redirigering, påminnelser, logiske konsekvenser, problemsløsning, tenkepause og tap av privilegier. Programmet fokuserer i tillegg på hvordan den voksne kan lære barnet sosiale ferdigheter, problemsløsningstrategier og sinnemestring. I denne sammenheng legges det også vekt på hvordan de voksne kan

utvikle og støtte hverandre i en krevende hverdag gjennom å bruke tilsvarende strategier i forhold til egne utfordringer og behov.

Deltakernes evaluering

Erfaringen med det første lærer- og førskolelærekurset var meget positive. Deltakernes samlede evaluering kan oppsummeres i fem punkter:

1. Webster- Strattons lærerprogram oppleves å har stor nytteverdi og er en støtte til å endre praksis.
2. Programmet har en god struktur hvor det prososiale grunnlaget ligger i bunnen, men med en naturlig progresjon i forhold til å lære hvordan man kan takle de mer vanskelige utfordringene med kontroll og grensesetting.
3. Positivt med en gruppebasert arbeidsmetode hvor man opplever støtte og inspirasjon fra kolleger på tvers av ulike enheter og utdanningsbakgrunner.
4. Stor læringsverdi av å prøve ut og trene på de ulike metodene mellom samlingene for så å få tilbakemelding på arbeidet fra gruppeledere og en samlet gruppe.
5. Utfordringer knyttet til kontekstuelle forskjeller mellom Norge og USA.

Det siste punktet er et generelt problem knyttet til alle de ”importerte” multisystemiske metodene. USA representerer en kulturell tradisjon som på viktige områder skiller seg fra den norske. Vi ser behovet for å tilpasse programmet ytterligere, men konstaterer at det i all hovedsak gikk greit å sette metodene og tenkningen inn en norsk sammenheng. Selve tenkningen representerer ikke noe brudd med viktige pedagogiske strømninger i norsk skole og barnehage de siste årene. Det er først og fremst oppbyggingen og systematikken som er ny.

Det er en spesiell kontekstuell utfordring at det amerikanske programmet kun retter seg til skole og ikke til barnehage, noe som henger sammen med at den aktuelle målgruppen i USA får sitt tilbud på skolen. For norske forhold har det derfor vært naturlig å tilpasse kursmateriell og oppgaver til begge kontekster. Her er det mulig å gjøre forbedringer.

Videre oppfølging og implementering av metoden

Det er et uttalt mål at hele Webster-Stratton programmet, inkludert lærerdelen, skal bli et varig tilbud til barn, foreldre og ansatte i skole og barnehage. Foreldre- og barneprogrammet er nå inne i den forskningsbaserte delen hvor hensikten er å gjenta det amerikanske forskningsdesignet under norske forhold. Resultatene av denne forskningen vil selvsagt ha stor betydning. Hvis de langt på vei er sammenfallende med de amerikanske vil dette, sammen med de entydige positive tilbakemeldingene fra praksisfeltet og brukerne, danne et solid grunnlag for å iverksette en omfattende implementering av dette tilbudet. Dette vil ikke bare gjelde i Sør-Trøndelag og Troms, men i hele landet. Det drøftes fortsatt i fagmiljøene hvordan denne implementeringen helt konkret skal organiseres. Min vurdering er at den bør knyttes sterkt opp mot 1. linjetjenesten, og når det gjelder lærerprogrammet iverksettes i nært samarbeid med de lokale enhetene. Programmet bør primært tilbys samtlige lærere f.eks på

småskoletrinnet ved en skole. Dette vil gi de beste betingelsene for å kunne følge opp og iverksette metodene. Det kan gjennomføres på linje med andre programmer i skole og barnehage (Marte Meo , Olweus programmet o.l) der det settes av tid og ressurser til å skolere et antall gruppeledere i kommunene som blir sertifisert til å gjennomføre opplæring i metoden etter de retningslinjer som eksisterer. Med en slik strategi vil Webster-Stratton sitt lærerprogram representere en spennende systematisk metodisk tilnærming. Programmet tilbyr et verktøysett som representerer et særs nødvendig supplement til den pedagogiske verktøykassen som eksisterer i såvel barnehage som skole for å møte utfordringene med aggressiv og krevende atferd blant små barn.

Litteratur:

Webster- Stratton, C (2000): *De utrolige årene*. En veiledning for foreldre med barn i alderen 3-8 år. Gyldendal Akademisk

Webster- Stratton, C (1999): *How to Promote Children's Social and Emotional Competence*. Paul Chapman Publishing Ltd, London.

Torill Tjellflaat m.fl (2002) : *Informasjonsarbeid i ukjent terreng*. Om rekruttering av små barn med atferdsvansker til Webster – Stratton programmet. BUS i Midt-Norge og BUS i Nord-Norge.

Rapport 2000 : *Vurdering av program og tiltak for å redusere problematferd og utvikle sosial kompetanse* – Innstilling fra faggruppe oppnevnt av KUF og BFD. .